

PER MORTENSEN

Sabotørerne
Vi vandt en krig

HAASE & SØNS FORLAG

Per Mortensen: *Sabotørerne. Vi vandt en krig*

© Per Mortensen og Haase & Søns Forlag 2011

Forsidelayout: stoltzedesign

Forsidefoto er taget den 8. maj 1945 og viser sabotørgruppen foran café Sankt Thomas; forfatteren ses i midten i forreste række.

3. reviderede udgave 2011

ISBN 978-87-559-5018-4 (ebog)

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne bog eller dele af den er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret. Undtaget er institutioner og virksomheder, der har indgået med aftale med Copydan.

Haase & Søns Forlag

www.haase.dk

INDHOLD

<i>Forord</i>	5
Vanløse Skole	7
BurWain	11
Broen	16
B&W	23
Det første møde	27
Det første holdop	33
Strategi i sabotagekrig	39
Ubådsmotoren	46
Dagaktion	50
Kraftcentralen	54
Nordwerk	61
Det lange stop	67
Forårsoffensiv	75
Axelborg Bodega	85
Husundersøgelsen	92
Vestre Fængsel	96
Det store forhør	101
Far på Dagmarhus	111
Efter forhøret	118
Café Mokka	123
Celle 184	131
Besøg i Vestre Fængsel	140
Frøslev	144
Himmelfartskommando	152
Tilbage i Frøslev	160
Flugtplaner	163
Tilbage i København – og på Shellhuset	170
Den begrænsede tilståelse	174

Udrensning	183
Boyesgade	187
Våben fra England	192
Vi vandt krigen	195
Den glade sommer	201
<i>Litteratur om sabotørerne</i>	207
<i>Links</i>	208

FORORD

Per Mortensen var sabotør under besættelsen. Han var en smedelærling med sønderjyske rødder og uden et egentlig politisk ståsted, der valgte at kæmpe for sit land med livet som indsats. Den slags glemmer man ikke – minderne og smerten bliver ved med at stikke ansigtet frem.

Med genudgivelsen af denne bog ønsker vi at markere, at Per Mortensens – så vel som alle frihedskæmperes – historie er alt for vigtig til at gå i glemmebogen. Per var en ung mand, der ikke blev siddende i sofaen, da tyskerne besatte Danmark, men som sammen med ligesindede valgte at kæmpe for den frihed, vi i dag tager for givet. Målet var for Per Mortensen og de cirka 200 andre industrisabotører i al sin enkelthed at tilintetgøre samtlige danske produktionsanlæg, der bidrog til den tyske krigsindustri!

Var disse unge mænd usædvanlig modige? Var det ungdommelig naivitet eller drømmen om et eftermæle som nationalhelt, der var drivkraften? Denne beretning rejser under alle omstændigheder et overordnet og grundlæggende spørgsmål: Hvad ville *jeg* have gjort i samme situation – eller mindre hypotetisk: Hvad *vil* jeg stille op, hvis mine basale rettigheder en dag bliver truet?

Sabotørerne var ikke lige populære overalt, bl.a. fordi de i deres målrettede tilintetgørelse af danske produktionsanlæg som B&W, Always, Cheminova, Globe, Globus, Vistoft, Riffelsyndikatet m.fl. også ødelagde arbejdspladser og fjernede dermed et indtægtsgrundlag for mange familier. Regering og politikere opfordrede befolkningen til at angive disse 'terrorister', at skjule eller hjælpe dem kunne medføre strenge straffe. Men selv om de ikke nød ubetin-

get opbakning fra deres landsmænd, blev sabotørerne ved med at ødelægge fabrikker, og de medvirkede i høj grad til, at de allierede efter krigen anerkendte Danmark som et 'modstandsland' frem for et 'medløberland'. Statistikken taler for sig selv: Knap en tredjedel (847) af samtlige 2728 registrerede sabotageaktioner under besættelsen var aktioner mod store og små danske industrivirksomheder (iflg. Bundgård Christensen, Claus m.fl.: *Danmark besat*, 2009).

Grundlaget for denne bog er dels en udskrift af et spolebånd, indtalt af Per Mortensen i 1958-60, dels dagbogen, som hans far, Christian Mortensen, skrev under krigen. Både bånd og dagbog opbevares nu i original på Frihedsmuseet. *Sabotørerne* udkom i første udgave på Tiderne Skifter i 1978 og i anden udgave på www.permortensen.dk i 2003. Denne tredje udgave har gennemgået en omfattende sproglig redaktion, sabotørernes fødenavne er blevet indføjet ved de fleste dæknavnets første optræden. Desuden er enkelte nye uddrag fra Christian Mortensens dagbog blevet tilføjet. Alt sammen sket i samarbejde med forfatteren.

Michael Haase
Haase & Søns Forlag

VANLØSE SKOLE

Tæt ved Damhussøen ligger Vanløse Skole. Udefra er der ikke meget ved den, og indeni er den værre. Her tog jeg hen i ti år for at høre på en masse sludder og vrøvl og for at være bange for, at lærerne skulle opdage et af de mange numre, vi fik tiden til at gå med. Gjorde de det, stod den på øretæver eller slag, ikke fordi det skete tit, men truslerne hang hele tiden i luften.

Lidt fik vi dog lært mellem salmeversene og den lille tabel. Blandt andet lynhurtigt at håndtere en situation med en tilsyneladende ligegyldighed, at stikke en plade med klare sikre øjne. Og frem for alt: Skulle man klare sig, måtte klassen holde sammen, stå last og brast.

Vi kom aldrig på den idé, at skolen var til for børnenes skyld. Vi havde vores verden, lærerne havde deres. Der var selvfølgelig nogle dengser, der smiskede for lærerne, men dem holdt vi ude og nede med kold terror.

Jeg gik i skole fra 1930 til 1940, som var en meget urolig tid. Der var stor arbejdsløshed, og det hørte med til dagligdagen at se mange lunte rundt for at tigge sig til en tiøre til et måltid mad. Selvfølgelig stod der i avisen, at de arbejdsløse var arbejdssky personer, og at en bondemand i 27. kartoffelrække ikke kunne høste, fordi ingen gad hjælpe ham. Men den var der ikke mange i Vanløse Skole, der hoppede på. Vi havde husvildebarakkerne lige uden for døren, så vi vidste, hvad fattigdom var.

I Tyskland havde Hitler taget magten, og mange syntes det var en fin idé med al den ro og orden. Vi fattede nok ikke rigtigt, hvad nazisme var, men der var en masse snak, om man var for eller imod jøderne. Alle diskussioner med

folk, der havde sympati for, hvad der foregik i Det Tredje Rige, startede altid her. Da både nogle af lærerne og klassekammeraterne var jødehadere, kunne snakken godt blive temmelig voldsom.

På en eller anden måde var det, der havde at gøre med racehad og den internationale plutokratiske jødedom, lidt for abstrakt for os. Vi syntes godt nok, det var forkert at brænde synagoger af og jage folk, fordi de havde en anden tro. Når vi vendte os mod alt det nazigejl, var det nok mere noget ubevidst. Vi følte helt enkelt sympati for de svage og forfulgte – råberi og skallesmækkeri kendte vi godt nok til at vide, at det var noget lort.

I fjerde mellem fik jeg en ordentlig en 'på tuden'. Jeg havde altid drømt om at blive sømand. At komme ud og sejle var bare sagen. Jeg læste alt om både og skibe, og jeg søgte at komme ud med skoleskibet *Georg Stage*, men dumpede med et brag til optagelsesprøven. Jeg var alt for nærsynet. Hvad nu?

Efter megen snak fik mine forældre overtalt mig til at fortsætte i skolen og få en realeksamen. Jeg var ikke meget for det, skolen var det kedeligste, jeg kendte til (senere blev det overgået af at sidde i spjældet). Jeg var noget slået ud, men hængte i. Til søs ville jeg, og kunne jeg ikke komme på dækket, kunne jeg måske blive telegrafist. Men mine to onkler, der begge sejlede, øste op med, at det var et rigtig møgjob. Det var ikke til at gå i land på, og man skulle være skrap til sprog. Engelsktimerne var ikke mine bedste. Ville jeg ud på de salte vover, måtte jeg gå i maskinen og gå i smedelære. Det var jo noget andet end at kravle rundt i takkelagen, men o.k., var der ikke andre muligheder, måtte jeg tage en læreplads. Hvis jeg altså kunne finde en! Det var ikke nemt. Alle vegne skulle man have været skrevet op, mens man endnu lå i vuggen.

Min onkel Emil (Haslund) var gået i land, da krigen star-

tede, og var nu sliber på BurWain. Han fik snakket med nogen, og enden på det blev, at jeg kunne komme i lære der, når jeg havde fået realeksamen. Hvis jeg altså fik den, hvilket var lidt af et spørgsmål. For at forbedre chancen blev jeg sendt ned i Smallegade for at få lektiehjælp. Meget blev det ikke til, men studenten, der hjalp mig, var en frisk fyr, og vi fik gode snakke om alt muligt andet end engelske verber.

En eftermiddag sagde han: »Der sker snart noget, den tyske højsøflåde er på vej op gennem Storebælt, og den har en masse troppeskibe med. Nu tager de Norge og Sverige, og vi ryger nok også med.« Da jeg kom hjem, havde far hørt nogle andre rygter, og vi snakkede frem og tilbage om, hvad det mon var, der var under opsejling. Stemningen var underligt ladet med et eller andet.

Tidligt næste morgen blev jeg vækket af en helvedes larm. Jeg sprang ud af min reolseng og smadrede knæet ind i en skarp kant. Hen til vinduet: Det ene tyske bombefly efter det andet kom sejlene hen over huset. De var så lavt nede, at man kunne se piloterne. Jeg humpede ind til min forældre. De troede først, at det var danske fly, men da de så de sorte kors på flyvemaskinerne, blev de meget alvorlige og urolige. Vi tændte for radioen. Her begyndte nu et kor af dybe alvorsfulde mandsstemmer at præke om ro og orden, om lovlige myndigheder, om besindig og loyal optræden og en masse andet vås. Ikke en eneste vej, ikke en eneste bro var blevet sprængt. End ikke Aalborg Flyveplads. Jo, det var en fin hjælp til kampen i Norge.

Lidt underligt tog man i skole, hvor det normale program blev gennemført, som om intet var hændt. Vi var måske lidt mere uopmærksomme, end vi plejede at være, og da skolen var slut, cyklede vi rundt i byen for at se, hvad der var sket. Mange steder holdt lange kolonner af tyske soldater. Soldaterne grinede og underholdt sig med emsige danskere, mens de åd en masse wienerbrød.

Der kom besked om mørklægning, og vi gik ned og købte sort papir. Studentens kommentar til mørklægningen var, at nu kunne man pisse midt på Gl. Kongevej, uden at nogen gjorde vrøvl.

For min far blev den 9. april 1940 på mange måder et vendepunkt. Han blev voldsomt kritisk over for det luske- og borgerlige Danmark, og han foragtede og nærmest hadede de mænd, der havde lukket tyskerne ind. Og da det senere kom frem, at kongen den morgen havde spurgt sine rådgivere. »Har vi kæmpet nok?« så fnøs far. »Man kan aldrig kæmpe nok,« var hans standpunkt. Og hvis man kun havde tænkt sig at bruge de faldne den 9. april til en heltegrav, og det slet ikke var tanken at gøre reel modstand, burde de ansvarlige anklages for mord på sagesløse, når vi en gang fik smidt tyskerne ud.

Endelig fik jeg mig bakset gennem eksamen. En kammerat og jeg cyklede herefter rundt i Jylland og så på tyskere. De holdt mest til i havnene, hvor de lå med deres lortebåde, og som regel stod en sværm af danskere og pjattede med dem.

Vi cyklede nordpå op gennem Jylland, vi ville op og se, hvor vandene mødes. Lidt før Grenen blev vi standset, da et par tyskere sprang frem og råbte »Halt«. De var ret brøsig, så vi fik vendt cyklerne i en fart. Den var skrap! Her er vi på tur i vores eget land, og så skal sådan et par grønne skiderikker bestemme, hvad man må se.

I Viborg sad vi på et konditori og betragtede gadelivet. Her var masser af soldater, både officerer og menige, og de hilste på hinanden med hæleklap og honnør. Jo, det var fint; danske soldater hilste på tyske soldater, og tyske hilste på danske. Det var en jammerlig komedie. Man fik kvalme.

BURWAIN

En dag var cykelturen forbi, og en morgen klokken syv stod jeg på BurWain. Jeg havde ikke lukket et øje hele natten, og jeg følte mig meget grøn i min alt for store ny 'kedelsut'. Det var en flot og smart fabrik. Den var lys og venlig med gule streger på gulvet og fine grågrønne moderne maskiner i lange rækker.

Først stod jeg og ventede længe på en trappe, men så kom der en eller anden, og så blev jeg sendt ned til mester Daniel. Han var lidt reserveret, men ellers meget flink. Han sagde: »Tag den her kasse.« Kassen var ikke ret stor, men der var 500 små dimser i den. Nogle dimser, hvor gevindet skulle renses for glødeskaller. Jeg fik et sæt tegn, og på dem skulle jeg låne et sæt tre-millimeter snittappe og et vindejern i buret. Så gav Daniel mig fem minutters instruktion og sagde, at når jeg var færdig med kassen, kunne jeg komme igen og få en ny kasse.

Den første dag rensede jeg næsten 50 dimser, og jeg knækkede alle tre snittappe. At knække tappe tog jeg ret tungt. Jeg var godt klar over, at firmaet ikke gik fallit på grund af de tappe, men at ødelægge noget gav mig en eller anden følelsesmæssig konflikt. Jeg følte mig skidt tilpas, når jeg måtte hen til Daniel for at få en rekvisition på et nyt sæt. Han tog det nu helt afslappet og uden kommentarer og satte sit 'D' på den røde seddel. Men disse ture pinte mig meget, og en dag spurgte jeg, om jeg ikke kunne få lov til at betale de her tappe. Daniel så forundret på mig og sagde, at det var der ingen mulighed for, og jeg følte, at jeg nu havde gjort mig helt til grin.

Sådan gik de første måneder. Hold da kæft, hvor var det

kedeligt, og hvor fik man ømme fødder. Der var et ur på væggen, og det stod bare stille. Men efterhånden fandt man jo ud af det. En gut kommer og spørger, om man vil med på lokum, ikke bare for at pisse, men til møde på drengenes lokum. Her hang vi i timevis og sludrede. Vi var ofte en fem-seks stykker inde på det her lokum, og når der kom en mester ind, måtte vi jo op og stå på kummen alle sammen for at han ikke skulle se de mange fødder. De andre kammerater, der var i lære, gav fiduser. Brug dog en håndboremaskine til de snittappe og skid på det dødsyge vindejern. Det gjorde jeg så, men jeg fik en rigtig dårlig samvittighed. Jeg havde fået besked på at bruge et vindejern, men man var jo nødt til at bruge en hurtigere metode, når alle lokumsturene skulle indhentes. Selv om det var en ny og fin fabrik med timeure og gule streger, var der alligevel en del skallesmækkeri. Nogle af svendene og især nogle af de gamle læredrenge kunne godt lide at stikke på tæven. Vi nye og små var selvfølgelig særligt udsatte. Enten var vi ikke hurtige nok, eller også brokkede vi os noget, eller også syntes de her tævegutter, at vi var frække. Lidt var der nok om det, for tryk avler modtryk, og vi nye rottede os sammen på hundrede måder om at drille og genere de her voldsgutter. Måske var det også for at få tiden til at gå. Det værste ved at arbejde på sådan en moderne fabrik var den uhyre kedsomhed. Der var flere evigheder til frokost, og den halve ædetime gik som et lyn, og eftermiddagen var endnu værre at få has på end formiddagen. Man begyndte at føle en stærk misundelse, nærmest et had, til alle de folk der bare kunne valse rundt, og som ikke var bundet til et ganske bestemt sted med et hul-i-hovedet-arbejde. Tænk at kunne gå på en gade og bare kigge på husene. Når det en meget sjælden gang skete, at man blev sendt en tur i byen og kom uden for murene, så havde man vundet den store gevinst.

Disse første måneder var skrappe at komme igennem, men mærkeligt nok faldt det ikke en ind, at det kunne være anderledes. Man var begyndt på noget og så måtte man se at gøre det færdigt. At kvitte et job var ligesom for abstrakt, men så måtte man finde på hundreder måder, der kunne gøre jobbet nogenlunde udholdeligt. Det blev da også en lille smule bedre efterhånden. Jeg kom i buret, hvor jeg blev sat til at udlevere værktøj. Indimellem solgte jeg øl, tobak og forskelligt slik fra et hemmeligt depot. Det med at sælge var jeg skrap til, og bossen i buret gav mig topkarakterer som smedelærling. At omsætningen steg, var jo en god ting for hans lille skattefrie fidusforetagende. I buret lærte jeg nu også en masse om værktøj og om, hvordan en stor moderne maskinfabrik er skruet sammen. Man lærte at klare sig. Nogle af svendene var skidehysteriske, råbte op og ville hundse med en. De skulle måske have bor, sænke og rival på 19,6 millimeter og det kunne ikke gå stærkt nok, og man fik oven i købet en spand lort i hovedet. Men var man så lidt fiks, fik man byttet sænken i sættet om til en på 19,8, uden at han lagde mærke til det, og så fik han ødelagt en serie maskindele, inden han opdagede fejlen. Den var god nok. Svenden blev selvfølgelig helvedes sur, men vi i buret havde ikke ansvar for, hvad der var i kassen, det var jo sliberen. Sliberen gav igen og sagde, at han kunne da bare se ordentligt efter, og så gik den højroestet derudaf med håndværkerære og en masse andet vås.

En sjælden gang var der en morakker, der var ved at sprænge akkorden, og så var buret vigtigt. Så var man meget længe om at finde stålene, og var den rigtig slem, fik stålene lidt med en hvæssesten omme bag reolen. Det skulle ikke være alt for nemt at skide på kammeraterne. Systemet var ret let at fatte, det mindede om skolen. Her var det bare formænd, mestre og ingeniører, der repræsenterede systemet, og det var klart imod os, der arbejdede. Vi

var desværre ikke så enige som dengang i skolen. Vi var delt op i en masse grupper: værktøjsmagere, smede, maskinarbejdere, specialarbejdere, arbejdsfolk og læredrenge. I tutten sad alle ved hver sit bord, når de hev klemmerne frem, og drengenes bord var helt naturligt det dårligste. Vi var nederst i pyramiden, så os var de fleste efter. Med visse undtagelser selvfølgelig. Der var to grupper, der på en måde gik på tværs af alle skel, og som altid var flinke og hjælpsomme. Et par grupper, der hver på sin måde repræsenterede en holdning til lortet. Det var de fordrukne, dem der tog en gevaldig hivert hver fredag, og så de røde. De røde var som regel kommunister. De var kvikke og havde teorierne i orden, men det kneb lidt for dem, når alle de løse ender skulle sættes sammen. Sovjetunionen var ikke kommet med i krigen endnu, men kørte stadig løs med dette her ikke-angrebspagt-sludder.

Det lange efterår i 1940 og den sure vinter, der fulgte, var på mange måder en underlig periode. Man oplevede mange stærke ting, både på fabrikken og udenfor. Det gav en masse 'hakker', og når vi senere i krigen blev ret kåde, var det nok en hævn for alt det vrøvl, vi måtte lægge ryg til dengang. I foråret 1940 havde tyskerne jo bøffet os og Norge, og lidt senere kom Holland, Belgien og Frankrig med i 'lynkrigsmøllen'. De tyske pansertropper smed englænderne på hovedet i Kanalen ved Dunkirk og gik så i stå. Det flød med rygter om, at tyskerne snart ville invadere England, men det trak ud, og så brugte nazierne ventetiden til med deres bombemaskiner at gennemsmadre London. Nazierne opfandt i deres umådelige storsnudethed endda et nyt ord for det: 'at coventryser', hvilket på godt dansk vil sige, at de systematisk terrorbombede beboelseskvarterer og myrdede kvinder og børn.

På samme tid hyggede vi os gevaldigt her i den danske andegård. Tyskerne var jo så pæne og korrekte. Man ind-

rettede sig på 'Neuropa'. I en næsegrus beundring for de storslåede tyske sejre og for de nye ordninger under Tysklands fører Adolf Hitler. I et aktivt samarbejde med vores store og ædle beskytter fra syd håbede et læs af politikere og andre samfundsfiduser at finde forståelse for den så danske fredelige folkesjæl. Det var noget abnormt sludder, men hvor var der mange, der gaflede våset i sig, mens en håndfuld spitfirepiloter kæmpede på liv og død mod de horder af morderfly, der blev sendt ind over England. Men her indrettede folket sig. Danskerne hyggede sig, og folkesjælen brød ud i alsang og kongerøgelse – pillede man ved det, blev folk meget, meget vrede.

Radioen fortalte selvfølgelig om nogle unge, helt uansvarlige elementer, som udenlandske agenter fik til at lave brok i de fine nazidemonstrationer, men så blev det danske politi så sandelig også sendt ud med kniplerne. Men gadeslagsmål og demonstrationer er nu ikke det, jeg holder mest af. Jeg er nok for ømskindet. Jeg bliver også lidt utryg, når jeg står sammen med en masse, der bare råber og råber, og ærligt talt: Er det ikke lidt fattigt kun at sparke en nazi ind under en bil, når spitfiregutterne samtidig slås på liv og død med Görings Luftwaffe? RAF-piloterne fortjente en mere kontant håndsrækning. For det er jo det med en demonstration, at nok føler man, at man er med i noget, nok varmer det lidt at være sammen med en masse, der mener det samme, men hvad fører den til? Sjældent til ret meget andet end til flere penge og mere udstyr til politiet.

BROEN

I sommeren 1943 lå jeg lidt uden for Vamdrup syd for Kolding og døde i solen. Jeg lå og kiggede på en kantet jernbanebro, der var forsynet med et årstal. Det var den sidste feriedag, og humøret var langt nede. Jeg havde stået i lære i snart tre år, så jeg vidste en del om maskiner og fabrikker, men da jeg havde været et par år på BurWain, var jeg blevet flyttet over på B&W Christianshavn. Det var en gammel og meget større fabrik, og tonen var en hel del mere frisk end på mit gamle lærested. Jeg fik mange nye kammerater, og det var egentlig rart med lidt luftforandring. Når man på fabrikken knoklede ved drejebænken, gik tiden med at fantasere over alt det dejlige, man ville opleve, når idiotanstalten lukkede, men de foregående 14 feriedage havde kun givet lidt forkølelse. En kammerat og jeg havde ligget i telt ude ved Vestkysten, og det havde regnet og stormet. Vi havde prøvet på at få lidt varme og selskab på det lokale drønkedelige konditori. Kongebilleder og løbesodskaffe var der nok af, men end ikke skyggen af et skørt. Kontrasten, til alt det man havde fantaseret om, var ret enorm. Drengeklasse kombineret med en smedelære giver ikke mange kontakter, så det kværnede jo rundt i bolden med en masse nøgne piger, der bare spænedes rundt i marehalmen, men dem havde vi selvfølgelig ikke set. Nu skulle vi stemple ind på møganstalten i morgen klokken syv. Det var temmelig meget ad helvede til.

Her ved banen var der rigtig kønt. Som på et postkort lå den hvide bro, mellem grønne marker og gumlende køer og tog sig ud i solen. Men alt det kønne gjorde kun, at humøret blev endnu sløjere, og så det fjollede årstal på broen, som

om det ikke var det ligegyldigste af alt, hvornår den bro var blevet brokket færdig. Den skøre idé med at sætte et tal på en bro måtte stamme fra en eller anden gammel tumpe. Han tog vel konen og ungerne med herud om søndagen for at prale med den bro, farmand havde bygget, dengang han rodede vand og sten sammen og fik cement ned ad ryggen. Nå, tumpen ville snarere ævle om alt det, han havde sagt til formanden, da formanden fik besked og fik at vide, hvad han kunne tillade sig. Sådant var de gamle tumper. De ævlede altid om, hvad de havde sagt, hvordan de havde hævdet sig. Og hvad var de så? Røven af fjerde division. I dette her land var der højst ti, der havde noget at skulle have sagt. Højst ti, der havde magt til at bestemme noget, resten ævlede bare. Demokrati og folkestyre, hvor var det? De ti magtfyre bestemte jo alt, hvad der skulle stå i aviserne. De trak i alle tråde. De gav politikere og andre overrøve de gode ben, og var der en fyr, der satte sig op imod en af disse magtfyre, havde de tusind måder at kvæle ham på. Det hele var ad helvede til, og i morgen skal jeg stemple ind, og så er der et helt år til, at jeg igen kan ligge og drive den af foran en køn udsigt. Og så de tåbelige årstal. Skulle man finde en stump jern og så gå op og brække dem af? Ville det føre til noget? Nå, jeg turde sgu ikke engang gå op på broen. Det var jo forbudt og blev straffet med bøde efter gældende lov. Evneløshed, usikkerhed og mindreværd blandedes med had og foragt. Men hvad, solen skinner og skulle det ske, at en eller anden kom dryssende forbi på vejen, ville han kun se en rødmosset fyr, der lå og nød livet. Men der kom ingen forbi, for folk havde åbenbart nok at lave, selv om der var masser af krig og besættelse.

Nu sker der noget. Fra syd kommer der et langt tog kørende. En rød og sortlakeret maskine slæber vogn efter vogn. Lokomotivet har åbenbart holdt for udkørsel, for det har endnu ikke fået farten op. Transporten består af åbne

og lukkede godsvogne, og på de åbne vogne står der noget kantet under presenningerne. Maskinens bevægelige dele er blanke og glinser i solen. Stempelstænger og forbindelsesstænger arbejder monotont og stædigt i en sej rytme. Det er en flot maskine, ikke en af statsbanernes. Det er sikkert en Büssing, og pudsetwist er der ikke mangel på i Det Tredje Rige. Maskinen bliver kørt pænt. Trods det store træk op ad bakken har drivhjulene ikke rovset en eneste gang. Det er en skør idé med alle de røde stafferinger, men de ser nu ganske tekniske ud.

På lokomotivet har de skrevet med gotiske bogstaver: *Die Räder rollen für den Sieg*. Ja, hjulene ruller, og det er nok kanoner, der står under de presenninger. Hjulene ruller for sejren. Hvis sejr? Vores sejr? Eller ruller de måske for nordmændenes sejr? For helvede, hvor de gamle politikere ævler. De ævler om en værdig optræden, men er de danske politikere værdige, efter at de overgav sig 9. april 1940? Og nu ævler politikerne om ro og orden og tilpasning. Er det tilpasningen til Hitlers nazirige? Hvorfor siger kujonerne ikke ligeud, at de ønsker, at alle russere får maven sprættet op, og at det er fint at togene kører præcist, og hvis lokomotivet kommer til at køre over et par jøder, hvad gør så det? Hvorfor siger disse såkaldte magtmennesker ikke, at de er smaddernervøse og skidebange for deres liv? Nej, kujonerne taler om en udenlandsk, os venligsindet magt, hvis ro og fred vi endelig ikke må forstyrre. Må vi ikke forstyrre Adolf Hitlers nattesøvn, eller hvad? Kujonerne taler om uansvarlige og ungdommelige terrorister, der er fjender af lov og orden. Landsforræddere taler om fremmedelementer, og hvis man kender dem, må man endelig angive dem til de lovlige myndigheder. Stikker du en sabotør, får du måske 10.000 kr. Aviserne skriver, at i disse alvorlige og så svære tider, hvor nationens tarv kræver ro og besindelse, må vi endelig følge den myndighed, der har folkets mandat. Men

hvem har folkets mandat? Er det kujonerne fra 9. april? Er det nazimedløberne på Christiansborg? Hvem er det, der har retten?

Da toget var kørt, dryssede jeg hjem til aftenkaffen hos mine bedsteforældre. Hvor var her fredeligt. Hvid kirke i solnedgang og Kongeåen, hvor vi havde fanget krebs, rislende afsted. Jeg gik forbi elværket, hvor en tocyldret diesel dunkede afsted.

Denne stille dunken ville vare til midnat, hvor så de tyske akkumulatører ville blive koblet ind. Hvorfor kunne jeg ikke nyde alt det her? Hvad var det, der hele tiden kørte rundt i knolden? Siden jeg var kommet i smedelære, havde jeg set så mange former for social fornedrelse, men værst af alt var, at det tyske lortearbejde hele tiden sivede ind på fabrikken. Hvor skulle den ubådsmotor bruges? Hvor skulle det bombefly smide sin ulækre last? Hvem skulle nu drukne i iskoldt vand? Hvem skulle have maven sprættet op eller hovedet revet af?

Krigen gik frem og tilbage. I foråret masede Hitler ned over Balkan, og 22. juni 1941 gik vores ædle beskytter i gang med Sovjetunionen. Radioen var fyldt med tusinder af trompetskrald over alle Værnemagtens fantastiske sejre. Vi flyttede nipsenåle på kortet. Det så mørkt ud, men efteråret og vinteren kom. Nu fik germanerne pludselig travlt med at strikke muffediser til deres stolte og uovervindelige armé. Det var som at se et lille lys i en lang mørk tunnel, og at Amerika, lige før jul, kom med på vores side, gjorde ikke lyset mindre, men som sædvanlig jøkkede banditterne på Christiansborg i spinaten, og de meldte os ind i Antikominternpagten. I 1942 røg nålene frem og tilbage. Hist og her gik der ild i tyske jernbanevogne, og den danske statsminister Vilhelm Buhl, opfordrede i radioen folk til at angive sabotørerne. En stikker havde nu kontor på Christiansborg, og en større lus kan ikke tænkes. Men så kom 'Østens helte'

hjem på orlov og gik i gang med at tæve en dansk mariner på Christianshavns Torv. Tid og sted var heldigt valgt, for det var lige før frokost, og så stejlede vi læredrenge ud for at sikre os de bedste pladser på broen og på monumenterne. Pludselig så vi de tre helte fra Frikorps Danmark, og da vi var mindst 500, blev der ikke megen kamp. Vi smed frikorpserne i kanalen, og Bornholmeren tog en skråhue og en bajonet med hjem til tutten. Her bankede vi bajonetten i til skaffet midt i billedet af alfader Stauning. Kors i hytten, hvor blev der ballade. Fagforeningspamperne truede og råbte op, men så kom Frikorps-kompagniet og besatte fabrikken.

Blandt de frikorpserne, der besatte B&W, var der en af vore gamle lærekammerater. Midt i geledet stod Jubbe og ragede op. Jeg havde været sammen med Jubbe på Bur-Wain. Han havde været en af de gamle skallesmækkerlæredrenge. Han var et stort brød, og vi små førsteårs skulle passe lidt på, især i starten. Men han var ikke for klog, så han blev et let offer for vores drillerier. Vi smurte pariserblåt på håndtagene på hans maskine, så han kom til at se farlig ud. Vi gemte hans madpakke, og en dag, da han havde tævet en af de små, brækkede vi hans garderober op og overpissede hans arbejdstøj. Bagefter kunne vi godt se, hvor ledt det var, for Jubbe havde kun det ene overlappede sæt.

Han fik ikke penge hjemmefra til noget som helst, og han måtte aflevere hele hyren til en fyr, der boede sammen med hans mor, og som endda gav ham tæsk. Men en dag havde Jubbe set nogle annoncer i avisen om, at de søgte nogle helte til Østfronten. Han syntes, det lød rigtig fint. Vi fortalte ham på tusind måder, at det lød som noget lort, men han blev ved. Der var jo en masse pæne folk, politikere og den slags, der også sagde, at det var en fin sag. Vi sagde: »Hold da helt kæft, du må da ikke tro på, hvad de landsfor-

rædere siger.« Men han var bevidstløs som en hegnspæl. En dag var han stukket af og havde meldt sig til Frikorps Danmark. Vi glemte ham, men nu stod han lyslevende i grøn SS-uniform, med et gevær i hånden og så sur ud. Det føltes underligt. Skulle man foretage sig et eller andet?

Nå, der blev tænkt for os, og vi blev snart jaget ind i halterne. Her satte vi os ned og ventede, mens bosserne parlaterede. De fandt desværre ret hurtigt en løsning, og så måtte vi starte maskinen igen. Jubbe så vi aldrig mere. En måned senere var han til Frikorpssets afskedsparade, hvor chefen for den danske hær, general Ebbe Gørtz højtideligt skridtede fronten af, men ved juletid fortalte rygter, at russerne havde skudt hovedet af Jubbe i en sump på Østfronten. I januar 1943 kom englænderne med deres bombemaskiner og smadrede prøvelokalet og flere andre haller på fabrikken. En masse huse udenom gik med, og flere civile folk blev dræbt. Mere end 2000 mennesker måtte forlade deres hjem, mens ueksploderede bomber blev demonteret. For os var det helt fint. Vi fik vinterferie.

Et par dage efter bombardementet kapitulerede tyskerne i Stalingrad, og vi følte, at nu gik det den rigtige vej. Sejren ved Stalingrad føltes som et enormt vendepunkt i krigen, men den danske statsadvokat fejrede sejren på sin egen måde. Han udlovede en dusør på 5000 kr. til den, der ville stikke Mogens Fog.

Tilbage til Vamdrup og aftenkaffen. Farmor og jeg sad og sludrede. Hun kendte også til tyske overgreb. Hun var født i Slesvig, i Høgelund, tæt ved Haderslev. Hun fortalte, hvordan det havde været at vokse op under et preussisk regime. En besættelse, der varede 66 år. Farmor fortalte om de mange former for undertrykkelse, danskerne havde været udsat for. Hvordan »æ gendarm« snusede rundt for at finde ud af, om man læste de rigtige ting og ikke havde forbudte bøger på hylden. Farmor fortalte om sin far, der end-

te i tugthuset i Kiel, fordi han ikke ville sværge faneeden til kejser Wilhelm. Efter ti år blev oldefar dog løsladt, men døde 42 år gammel af tuberkulose. Farmor sagde: »Men far var med til min konfirmation i Vedsted Kirke.«

På trods af alt hvad farmor havde oplevet, var hun ikke hadefuld eller bitter. Hun mente, at det vigtigste var den menneskelige værdighed og den åndelige styrke. Hvis vi brugte voldelige midler, ville vi fornede os, og vi kunne ikke skabe en retfærdig verden. Men, hvis vi var modige, lysvågne og værdige, ville vi sejre – hvor lang tid det tog var af ringe betydning. De blodsudgydelser, der hærgede Europa, følte hun knugende og nærværende, men hun levede i en dyb tro mod Jesu budskab. Hvis man erstattede vold med kærlighed, ville Han, der styrede alt, til sidst hjælpe. Hvor jeg så samvittighedsløse samarbejdsfolk, korrupte politikere og forbryderiske landssvigere, så hun nogle svage og forvirrede mennesker, der kunne og skulle hjælpes. De var langt ude i mørket, men en dag ville troen mod retfærdigheden og troen mod Ham komme tilbage, og det gode ville sejre.

Jeg fortalte om mit arbejde. Man spænder topstykket på en ubådsmotor på den foreskrevne måde. Er man så ikke ansvarlig, når et skib torpederes ned med mand og mus? Man udborer en oliepumpe til en Stuka med den angivne tolerance. Er man så ikke ansvarlig, når flygtninge bombesmadres på en vej i Rusland? Hun tog min hånd og sagde: »Der er alt for meget slemt til, prøv om du kan finde den rigtige vej, men pas på, at det onde ikke får tag i dig, så skal du se, så går det nok.«

B&W

I løbet af 1943 trak det sammen. Nu måtte der ligesom ske et eller andet. Sagen var på en måde ganske enkel og ligetil. Tyskland skulle tabe krigen, og det kunne ikke gå stærkt nok. Men nazierne og deres danske agenter havde et enormt undertrykkelsesapparat, hvordan kunne en snottet læredreng i cykeldækssutter og lapper på knæene tage kampen op mod det frygtindgydende apparat?

Det så ret håbløst ud, men samtidig så jeg den tyske produktion stige, og jeg havde en fornemmelse af, at det ville den blive ved og ved med. Der var ikke megen slow motion. I virkeligheden var der ikke nogen egentlig modstand mod tysk arbejde. Man bandede selvfølgelig over det, man sagde, det var noget pis, men man udførte det, og man udførte det tiptop. Normerne blev overholdt, men man kunne jo heller ikke andet, hvis der skulle være penge i fredagsposen. Var det bedre at være arbejdsløs? Så ville fagforeningen sende dig til en maskine i Berlin eller Hamborg. Var det bedre?

Men noget måtte man kunne gøre. Det tyske arbejde skulle stoppes, om man så skulle fylde hele havnen op med alle deres morderapparater. At skulle være sabotør, hvad det så ellers gik ud på, virkede meget fjernt, men alle ens tanker kom til at dreje sig om, at man på en eller anden skør måde skulle se at få lammet lortet. Skal der brændes, sprænges eller hvad?

Det var, som om hadet til arbejdet var steget meget voldsomt. Hadet til de lede aktionærer, som bestemte, hadet til tyskerne, hadet til alle disse mennesker, som gik rundt uden at foretage sig en pind, hadet til alle dem, der havde

hængt hjernen på et søm, hadet til hele dette forløjede system; nu måtte det have en udløsning.

Jeg begyndte at spekulere på, hvordan jeg kunne få det lagt ned. Hvad med lidt sprængstof på nogle af de sarte steder? Ja, den er god, men hvor vil du få det fra? Jeg kendte måske nogen, der kendte nogen, så jeg kunne få en kontakt. Men kan man sådan henvende sig? Det er sikkert en stor og dyr og skrap organisation. Var det ikke lidt blæret at komme og sige: »Så er det B&W.« Kunne man i det hele taget klare sådan noget? Hvad med nerverne? Jeg havde ikke store tanker om mig selv. Men noget skulle der nu ske, og det eneste, jeg kunne tænke mig, var, at man kunne lave en opgave. Kunne man udfylde en plads, måtte ens opgave være løst. På et tidspunkt gik jeg i gang med at spekulere på, hvordan man kunne lægge møget ned, og det virkede meget svært.

Det eneste punkt, hvorpå man rigtig kunne lamme B&W, var ved at sprænge kraftcentralen, der lå midt i fabrikken. De udstrakte fabriksanlæg ville kræve alt for mange sprængninger, derfor drejede det sig om at tage centralen, så maskinerne ikke kunne køre. Jeg kunne ikke forestille mig, det kunne gøres om dagen. Man måtte vælge et tidspunkt, hvor der ikke var nogen derude, der kunne komme til skade, når møget røg. Men om natten var der masser af vagter og hunde. Der var pigtrådshegn og meget andet godt. Efter hundredvis af overvejelser formede en plan sig, men jeg var samtidig klar over, at nu drejede det sig om at holde kæft. Derfor sagde jeg ikke til et eneste menneske, hvad jeg gik og rodede med.

Lige ved kraftcentralen lå et fransk pisserhus, hvor man kunne kigge op over, og i timevis stod jeg her og kiggede og pissede og pissede og kiggede. Men selve kraftcentralen, den var altså rigtig svær. Det var, som om man ikke kunne komme igennem til den, men lige udenfor var der

en kolonne på tre gasgeneratorer, der hele tiden fik kørt tørv til af nogle hestevogne. Man lukkede kolonnen op, hældte tørv ned, og så lavede de gas til motorerne i kraftcentralen. Tanken var ret ligetil: Vælter du kolonnen, kan motorerne ikke trække dynamoerne, og så er der nul strøm til maskinerne. Jeg undersøgte kolonnen meget grundigt. Kravlede op på den og rundt på den under alle mulige påskud. Det var ikke særligt svært, man kunne foretage sig de mærkeligste ting på B&W, uden at nogen sagde noget.

Men hvordan får man anbragt en bombe i kolonnen? Det var til gengæld ikke så ligetil. Jeg skulle også selv kunne komme væk. I det hele taget, hvordan gør man sådan noget? Jeg kunne ikke finde på noget bedre end at tage mørkt tøj på, måske en mørk badedragt, og så om natten svømme over kanalen, kravle op på kolonnen, lægge sprængstoffet, løbe væk, springe i vandet igen og svømme hjem. Det var en plan, der skulle udføres, mens vandet var nogenlunde varmt, det var jeg klar over, på den anden side kunne jeg jo heller ikke komme og sige: »Hit med noget stof til B&W.«

For at blive mere sikker på mig selv gik jeg i gang med at træne. Jeg løste et månedskort til Damsøbadet og med stor overvindelse klatrede jeg op på tremetervippen. Jeg kan ikke lide at springe højere end fra enmeteren, men bolværket var temmelig højt, og hvis jeg skulle i gang med gasværket, kunne det ikke nytte at være alt for pivset. Altså på hovedet i vandet, dykke og så ned igennem bassinet i zigzag. Jeg havde aftalt med mig selv, at når jeg kunne klare en snes meter under vandet sådan nogenlunde smertefrit, kunne jeg bruges til opgaven og kunne være bekendt at henvende mig. Man skulle egentlig tro, at et træningsprogram af denne karakter ville vække opsigt i svømmehallen, men det gjorde det egentlig ikke. Selvfølgelig var jeg diskret, og jeg gjorde den meget nyttige erfaring, at man nemt kan foretage sig de mest usædvanlige ting uden at

nogen bemærker det. Folk ser ikke ret meget, når bare man gør det på en almindelig uddramatisk måde. Efterhånden syntes jeg, det hele var i orden, og så tog jeg ud til min onkel Emil, som jeg havde en fornemmelse af kendte noget til nogen.

Vi snakkede et stykke tid, og så kom jeg frem med min plan. Onkel Emil indrømmede, at han godt nok havde en kontakt, men gik ellers i gang med at tage modet fra mig. Først af alt kunne man ikke lave sådan noget alene. Hvordan havde jeg tænkt mig at plaske rundt med det sprængstof? Jeg skulle også have en masse kendskab til tændinger, og hvad med våben? Havde jeg nogen sinde set en pistol? Havde jeg tænkt mig at have den i badebukserne? Havde jeg overvejet følgerne? Var det i det hele taget noget for mig? Jeg pressede og pressede, og til sidst sagde han: »Prøv at tage ud til Otto.« Det var en anden onkel, og han var lige blevet medlem af en sabotagegruppe.

Nå, ud til onkel Otto og snakke. Han kom også med en hel masse indvendinger, men til sidst gav han sig, og jeg blev optaget i hans gruppe. Det vil sige, der var nu ikke nogen rigtig gruppe endnu. Der var kun ham og en ingeniør ude fra Hellesten. De havde fundet en kontakt og havde nu fået et eller andet tilsagn om at få nogle materialer og lidt instruktion. Gruppen var jo ikke overfyldt, de kunne sagtens bruge et par mand til, men at sprænge B&W i luften kunne selvfølgelig slet ikke lade sig gøre.

Det var noget andet, end jeg havde tænkt mig, men det lød meget godt. Jeg fik fat i min gamle lærerkammerat Ole. Han sagde: »Det lyder helt fint, men jeg er nu med i noget andet, lad mig lige snakke med kammeraterne.« Det med kammeraterne var nu nok kun et påskud for at få et par dage til at tænke i. Det var jo ikke bare en indbydelse til at komme til aftenkaffe, han havde fået, men Ole var frisk, og så startede vi en gruppe.

DET FØRSTE MØDE

Mødet blev holdt hos ingeniøren, der havde et værelse på Hollændervej. Vi sad inde på et lille bitte værelse, og det var meget hemmelighedsfuldt. Der sad vi fire, der skulle være i gruppen, og så kom Jens (Victor Behring Mehl). Vi var meget duperede af ham. Han var en lille, jeg tror fynsk, tæt fyr i gummisko. Han havde pistoler og sprængstof med og gav os lidt instruktion af forskellig art. Det var utrolig spændende. Vi fik lov at skille sådan en lille 6,35 damepistol ad, og han gav os grundreglerne for, hvordan man skulle lave sabotage og illegalt arbejde. Det gjorde et voldsomt indtryk på os.

Efter nogle flere møder var vi klar til at begynde på aktionerne. Hvor stor organisationen var, fandt vi aldrig ud af. Den fortonede sig, stor og mægtig og meget hemmelighedsfuld. Chefen hed HH (Poul Nedergaard Petersen, ændrede senere sit efternavn til Felvø), men noget egentligt kendskab til den, fik vi ikke. Vi snakkede om våben og sprængstof og om altid at tie stille. Så kom nogle andre også. Vi havde også valgt dæknavne, hvilket senere skulle vise sig at være en kæmpe fordel.

Vores første aktion var mod et smedefirma, der hed Eikoff, som lå på Vesterbrogade. Aktionen var ikke særlig planlagt, vi tog bare derind uden at have været der før, gik ind i gården og læste på skiltene. Der var også et papirlager, der helst skulle brændes af samtidig. Det var noget diletantisk, men der var også nogle sprængningsfolk med. Det var KK (Jørgen Jespersen) og en anden, og vi stod der med vores små brandbomber og følte os mægtig grønne. Papirlageret kunne vi ikke finde, men der var nogle store

runder. Så da KK havde tændt lunterne, hev vi brandbomberne ind gennem ruderne. Det klirrede forfærdeligt, og vi håbede, det var det rigtige sted. KK sprængte firmaets transformator (det var meget moderne på dette tidspunkt at stoppe et firma ved at sprænge dets transformator). Da KK havde tændt, spænedede vi panisk ud gennem porten. Vi væltede folk, da vi løb ned ad Vesterbrogade. Det var opsigtsvækkende, men der var gudskelov mørklægning, så ingen kunne rigtig se os. Vi løb over på Sankt Thomas Plads. Jeg var så nervøs, at jeg pissede i bukserne. At foretage sig den slags ting var faktisk rædselsfuldt. Man var så fantastisk nervøs, men vi stivede hinanden af, og det gik.

Onkel Otto, der havde valgt dæknavnet 'Jørn', gik tilbage for at se hvor meget, der var sket. Det var imod reglerne og en unødvendig sikkerhedsrisiko. Jørn fortalte, at bomben var blevet anbragt så langt tilbage, at trafoen ikke var blevet ødelagt, men at bomben til gengæld havde væltet en mur hos en mand i gården ved siden af. Han havde i dybeste hemmelighed lavet lænkeled til tyskernes maskingeværer; at netop han fik sit værksted smadret, fik folk i kvarteret til at tro, at sabotørerne havde en fantastisk efterretningstjeneste.

Reglen om aldrig at gå tilbage til et aktionssted var én ud af mange. Den første og vigtigste regel var, at man aldrig måtte fortælle noget til nogen. Heller ikke til folk, der var gode nok. Reglen var helt klar, men næsten umulig at praktisere. Den var så ufattelig svær at overholde, især så længe man opretholdt sin legale status. Selvfølgelig pladrede man ikke over sig vidt og bredt, men alle ens tanker drejede sig kun om en eneste ting, og den var til og med en meget spændende ting. Det var svært, især når man var sammen med gamle venner, at holde helt tæt. Man skulle jo bruge en masse kontakter og hjælp, så lidt måtte man jo af og til løfte sløret. Den næste regel hang sammen med den første.

Du må ikke vide mere end nødvendigt. Du må ikke være nysgerrig. Du må ikke kende de andres navne og adresser. Du har dæknavnene og mødestederne, det er nok. Denne regel gav stort set aldrig kvaler, undtagen måske indirekte, når et møde kiksede.

Vi holdt kontakt med hinanden i form af aftalte møder på gadehjørner og i parker og altid i fri luft. Det medførte selvfølgelig, at det var umuligt, eller næsten umuligt, at få fat i hinanden, hvis der skete noget. Man måtte vente til det næste møde. Hvis folk ikke kom til mødet som aftalt, mistede de kontakten. At miste kontakten kunne føre til, at folk helt forsvandt ud af billedet. Derfor var der en meget skrap og helt nødvendig selvdisciplin ved overholdelse af møderne. Var der blevet sagt kl. 11.17 ved Damhussøen, var det kl. 11.17 ved Damhussøen. Det måtte ikke variere mere end højst et halvt minut til hver side – det var ikke smart at stå og glane med et lømmeur i hånden.

Vore mødesteder var alle omhyggeligt udvalgte, så man på afstand kunne opdage eventuelle baghold. Man gled med en afslappet, uinteresseret mine forbi mødestedet på tidspunktet. Alle sanser var spændt, øjnene sad i nakken, og alle steder og alle tegn blev tydet lynhurtigt. Vi gik aldrig tæt sammen, men dækkede hinanden. Så opdagede man de andre, man fik øjenkontakt i et glimt og gled roligt videre et langt stykke. Tegnene blev tydet nok en gang. Var de o.k., etableredes kontakten. Denne mødeteknik virkede perfekt, og vi havde aldrig bare ét tilløb til ubehageligheder ved vores indbyrdes møder. Til tider havde vi hundredvis af den slags møder om måneden, og det i en af fjenden besat by, der var propfuld af alle slags politi, stikkere og almindelige nævenyttige. En tredje regel var ingen illegale blade og den slags og intet arbejde for andre grupper. En klar og let regel at overholde, når arbejdet gik normalt. En fjerde regel var aldrig at tage noget som helst på aktion.

Det kunne måske spores og var en unødvendig risiko, og så var det i øvrigt groft tyveri. Reglen blev overholdt meget strengt; blev den overtrådt, var det ud på minuttet.

Så var der alle de gode råd: Hold dig fra værtshuse, hold dig fra den indre by, sky demonstrationer som pesten, sørg for at dine våben og din cykel er i tiptop stand, gå aldrig for mange sammen, ha' aldrig noget farligt på dig, hvis det ikke er nødvendigt, undgå telefoner, sørg for afsløringsmærker ved depoter og garager, og som det måske vigtigste: Lad ingen kende dit logi.

Det var lidt om grundlovene. Hvilke materialer brugte vi så? Brandbomberne var de nemmeste at lave selv og havde præget kampen indtil da, men i sommeren 1943 var de ligesom ved at blive lidt umoderne. Nu var det engelsk sprængstof, der var sagen. Det var nedkastet plastisk stof af typerne enten 808 eller PE. nr. 2. For at antænde det måtte vi bruge en *primer*. En primer er en konisk sag af trotyl på størrelse med en prop til en syreballe. Der var et hul midt i primeren, og det passede til tænderen, der var rørformet, fem centimeter lang og indeholdt knaldkviksølv. Vi skulle være meget omhyggelige med tænderen, hvis vi stødte eller tabte den, røg den i luften for et godt ord. Normalt satte vi da også først tænderen i stoffet lige før sprængningen. Vi kaldte det 'at armere bomben'.

Knaldkviksølvet blev som regel antændt med en lunte af sortkrudt. Den lignede en sort ledning, og da den brændte indeni, kunne den brænde under vand. Den var cirka et minut om at brænde en meter, og lige når den blev tændt, fusede den som en kineser og kunne stikke ild i de nærmeste ting. Når først luntten brændte, kunne man kun på røgudviklingen se, hvor langt der var igen, men efter et par nævenyttige vagter på F.L. Smith havde desarmeret en af vores bomber, begyndte vi at rulle lunterne sammen, så vagterne ikke kunne se, hvor langt røgen var nået. Luntten

blev tændt med stormtændstikker eller, når det var rigtig fint, med en påmonteret strygesats. Hvis vi ikke kunne bruge lunter, benyttede vi 'blyanter'. En blyant ligner mest en fyldepen. Den har et blødt kobberør, hvori der ligger en syreampul. Når man trykkede på kobberøret, smadredes ampullen. Syren gav sig til at tære i en tråd, der var udspændt i røret. Når tråden var tæret over, udløstes en fjederhammer. Den slog på en tændsats, der så satte gang i knaldkviksølvet. Fidusen var, at jo tykkere tråden var, jo længere tid tog det. Vi havde blyanter fra cirka en halv time og til omkring et døgn. Vi stolede ikke helt på dem, så hvor vi normalt kun brugte to lunter, ofrede vi tit tre-fire blyanter på en sprængning. Det plastiske sprængstof, både 808 og P.E. Nr. 2, var til mange aktioner ubrugeligt, fordi det stank stærkt af marcipan, og fra efteråret 1943 var det desuden næsten umuligt at få fat i. Men så fik vi kontakt til nogle kammerater på Holmen, der kunne skaffe trotyl, også kaldet TNT. Som regel fik vi stoffet i pulverform, og når vi sad og pakkede det i vores snævre depoter, sved det i næsen, og vi fik tit en drønende hovedpine.

Fra en gang i 1944 brugte vi mest tysk TNT. Det kom i 25 kilos kasser, hvilket var en velegnet transportstørrelse, og at der stod Donarit og Berlin på kasserne, syntes vi var en god spøg. Det var en smart fyr i et ingeniørfirma, der helt legalt importerede stoffet til brug for Switsers vragssprængninger. Donaritten ankom på godsbanegården, men på vej ud til havnen stoppede vi lastbilen og fik en masse 25 kilos pakker. Problemet var ikke at 'røve' stoffet, men da Switser jo ikke 'turde' anmelde 'tyveriet', måtte vi betale for stoffet, og da vi næsten ingen penge havde, var det tit meget, meget svært. Hvis vi skulle have flere ladninger til at gå på samme tid, forbandt vi dem med cordex, der kan beskrives som en ledning af sprængstof.

Våben var en svær sag. Vi skaffede dem ved tyverier eller

ved holdop. Vi havde nogle enkelte pistoler, 7,65 millimeter Walter eller 9 millimeter Parabellum, men ellers var det mest gamle sløje tromlerevolvere. De blev kaldt G&M'ere, fordi vi fik de første fra et kup på Glud & Marstrand. Senere blev det bedre, vores første Suomi-maskinpistol stammede fra en aktion mod BurWain i januar 1944. Onkel Emil var en skrap maskinarbejder, og han reparerede de gamle skydere, som folk fandt de mærkeligste steder. Senere udvidede Emil og en flygtet tysk finmekaniker programmet og begyndte at fabrikere maskinpistoler. De brugte den engelske Stengun som model, men løbet havde de svært ved at udbore, og at rømme den indvendige og snoede riffelgang var umuligt. KK, der tit kom på værkstedet, huggede derfor på en aktion mod Hærens Våbenarsenal et helt læs 9 millimeter piber til de illegale Stenguns.

DET FØRSTE HOLDOP

En dag havde ledelsen organiseret et af de store felttog. Det var en rigtig skæg og blå briller-aktion. Vi skulle en aften cykle ud af Ålekistevej. Der ville vi klokken 7 møde en mand, der lappede cykel. Hvis vi spurgte ham om at låne en tændstik, ville vi få besked. Vi lynede derud på væltepeteren, og rigtig nok, midt på cykelstien stod en fyr og fumlede med sin cykel. Vi fyrede den af med tændstikken, og han hev straks et par bomber op af tasken. Vi fik også et kort med et stort rødt kryds på. Han hvæsedes smadder-nervøst: »Kl. 9 skal I vælte masten ved det røde kryds,« og så var han væk. Det var lidt af et gok. Vi trak ind i skyggen, pakkede bomberne ind i en trøje og kiggede på kortet. Krydset var næsten i Bagsværd, så vi kom på cyklerne igen og knoklede derudad.

Det er ikke sjovt at færdes i ukendt terræn med noget sprængstof på bagagebæreren, så vi valgte stille veje. Om-sider kom vi til krydset. Masten bar en højspændingsledning, og vi gik og lurede på, hvordan vi kunne lægge den ned. Det var ikke helt ligetil, da vi befandt os midt i et villakvarter. Vi fandt en mast, der stod ved banelinjen, og her kunne vi håbe på at være nogenlunde uforstyrrede. Vi skyndte os at armere masten, og da det var gjort, viste klokken kun halv 9. Hvor falder tiden lang, når man skal sidde og vente og vente på en tænding. Nerverne går helt agurk. Det var lyst endnu, så hvis folk havde gloet ud ad haven, kunne de have nemt have opdaget os. Sådant en allerhelvedes lang halv time er smadder uhyggelig. Jeg lagde mig i græsset og prøvede på at ligne en pige, og så gav Ib (Ole Ewé) den som Romeo. For den hellige ansjos, hvor så

vi mystiske ud. Endelig kunne vi tænde, og så styrtede vi helt åndssvagt væk.

Formålet med denne aktion var at finde ud af elnettets ledningsføring. Sabotørerne kunne jo ikke ringe til NESA og spørge, men når vi rev nogle ledninger ned hist og her, var det jo ret enkelt at konstatere, hvor lyset gik ud i byen. Jeg vil ikke kalde metoden elegant, men den var dog rimelig effektiv. Vi havde jo denne Helleesen-ingeniør i gruppen, og så var det sådan ligetil at vælte noget ude hos dem. Det med lokalt kendskab er altid godt, og det blev også efterhånden en vigtig støttepille i vores kampteknik. Da vi begyndte at snakke om at vælte noget ude hos Helleesen, blev han faktisk kold. Sådan er der så meget. Folk kan være mægtig friske, indtil de selv får noget i klemme, så begynder det tit at knibe.

Han kunne selvfølgelig ikke være med selv. Det var for farligt, og det var sådan set også rigtigt nok, men lidt oplysninger måtte vi da kunne få. Han slog sig lidt i tøjret, men fandt så ud af, at de ikke lavede ret meget for tyskerne ud over noget, der skulle smadres nede i et mølteri langt væk fra hovedfabrikken. Det var nok noget sludder, men vi var glade for lidt, for vi følte os endnu ikke rigtig skrappe nok til at klare de store opgaver. Vi fik nogle skitser, lidt oplysninger om vagter og den slags, og gik så i gang. Vi regnede ud, at der mindst skulle bruges ti mand, vi blev derfor koordineret med en anden gruppe.

På vejen ud til Helleesen gav vi dem vores plan. Vi drøftede, hvem der skulle gå ind, og hvem der skulle i dækning. Det med at gå ind er altid lidt kildent, så da vi var de nye, og da det var vores plan, blev det altså til, at vi skulle trænge ind i fabrikken.

Vi kom ud til Helleesen. Vi kravlede alle ti over plankeværket uden at fjerne pigtråden. Det kunne vi godt have givet os tid til, men det var ikke så gennemtænkt. Grupperne gik i stilling ved nogle cykleskure, og Ib og jeg luntede hen

for at smadre en rude i et værkførerkontor, der lå lige ved siden af mølleriet. Vi havde på forhånd trænet til rudeknuseriet ude på B&W. Vi havde prøvet med grøn sæbe, og vi havde endda købt en diamant til tre kroner for at se, om det var bedre.

Ib tog sin revolver, gik hen til ruden. Vi stod alle sammen bomstille, og så smadrede han ruden. Det gav et frygteligt brag med klir-klir i en ellers stille nat på Østerbro. Jeg stod lige bag Ib med en Parabellum i hånden. Jeg havde afsikret den, da Ib smadrede ruden, og nu skulle jeg jo gerne have den sikret igen. Jeg stod og rodede med den i mørket. Jeg havde aldrig set den type før. Der stod *Gesichert* et sted, og jeg drejede sikringen der hen, og så holdt jeg den mod jorden for lige med aftrækkeren at prøve, om den var god nok. Det var den altså ikke. Den gav et vældigt skrald og et ildglimt, og så tog fanden ved os alle sammen. Nerverne havde været på højkant lige siden den smadrede rude, og nu kom der et brag til. Vi væltede alle ti hen over plankeværket, rev vores tøj og nærmest sloges for at komme først. Det var en meget sørgelig affære. Men vi kom da ud og styrtede så væk. Vi havde ikke aftalt et mødested efter aktionen, så vi mistede helt den skrappe gruppe. Jørn, Ib og jeg holdt lidt sammen, vi kørte et par gader væk og gik i gang med at overveje situationen. Jeg var til at købe for en femøre. Det er en kedelig ting at lave et vådeskud, men at lave et på en aktion! Jeg var ikke særlig stolt. Mens vi stod og snakkede, kunne vi holde øje med fabrikken. Den lå stadig mørk og øde hen. Der kom intet politi, der kom ingen vagter ud af hovedbygningen. Vi så tiden an en times tid, og da alt stadig var roligt, blev vi enige om at gå tilbage. Da der mindst skulle to mand til at sikre tilbagetoget, og da det var mig, der havde jokket i spinaten, var det helt indlysende, at jeg måtte gå alene ind med bomberne.

Vi fjernede nu omhyggeligt al pigtråden og kravlede ind.

Jørn og Ib agerede otte mand i dækningsgruppen. Jeg lirkede vinduet op og kravlede ind med mit stof. Med pistolen i hånden, snøret strube og geléknæ tvang jeg mig selv ind i det mørke møllerum. Jeg havde ingen lommelygte, men kunne skimte et par store maskiner. Pludselig slog en række relæer til med skarpe smæld, og jeg havde nær fået et hjerteslag. Mit kendskab til fabrikker gjorde, at jeg kunne tyde tegnene, og med en kraftanstrengelse kunne jeg handle igen. Jeg placerede stoffet på et par store tandhjul, tændte lunten og skulle så stryge et par brandbomber. Vi var altid bange for at blive blændet af dem. Martin (Niels Evald Jensen), en af vores kammerater, var en gang ved at brænde inde på en tømmerplads, fordi han mistede synet i det øjeblik, hvor han skulle finde udgangen. Så med bortvendt ansigt kastede jeg djævelskabet over i en stak sække, og så var det ellers ud. Over plankeværket, væk og lytte. Før vi havde hørt drønet, var vi aldrig rigtig rolige. På vejen hjem mødte vi den flotteste brandudrykning, jeg nogen sinde har set. De hylede godt i hornene, men det var helt klart, at travlt havde de ikke. Det luner at se sådan en langsom brandbil.

Vi holdt på dette tidspunkt kun møde en gang om ugen, så vi havde 'jernene' hjemme til fredag. Vi fik jo kun udleveret våben, når vi skulle på aktion. En af disse dage havde vi i øvrigt jødejakten (jødeaktionen 1.-2. oktober 1943, hvor 475 jøder arresteres og over 7000 flygter med hjælp til Sverige, red.). En nat blev jeg vækket ved, at tyskerne kørte en stor lastvogn ind i gården, og så stod den på razzia. Flakkende lygter, tyske kommandoråb, støvletramp og våbenraslen. De råbte og skreg og prøvede på at finde en eller anden. Han var da gudskelov over alle bjerge, men man vidste jo ikke rigtig, hvordan det ville udvikle sig. Man får ikke sovet så meget, jeg lå jo og tænkte på alle de skydere, jeg havde gemt et hemmeligt sted på loftet.

Vi havde altså jernene hjemme, og så gjaldt det om at udnytte dem. Vi måtte også prøve at holde nogen op. Vi havde nu været sabotører i mange måneder, og vi havde ikke endnu holdt nogen op. Det var sgu for sløjt. Tidlig en torsdag morgen startede Ib og jeg med at hente jernene, og så gik det over til Finsensvej, hvor vi havde fundet et par ofre. Her stod et par fede fyre og passede på en transformatorstation lige ved banen. Det var meget enkelt. I ly af broen trak vi jernene. Vi gik under broen med skyderne nede langs siden, og lige da vi var ud for de fede, drejede vi rundt og jog revolveren ind i maven på dem. Vi råbte: »Hænderne op og hit med skyderne.« De begyndte at ævle om, at de var gode danskere, at de læste *Frit Danmark* hver dag osv., men vi skulle ikke høre deres skriftemål. Vi skulle bare have skyderne, og det som lyn og torden. Ib fik en G&M-tromle, og jeg fik en dansk militærpistol med magasin foran. Vi ordnede dem klokken seks om morgenen, for vi skulle hjem på mit loft med det hele, og vi skulle også nå at komme rettidigt på arbejde.

Den første gang, man har holdt nogen op, er en stor dag. Klokken ni kom HC (Hans Edvard Teglers) plus en anden og holdt de fede op, og de fik kun to trækøller. Det grinede vi meget over. Fredagen stod i de store skideballers tegn. Vi skulle smides ud af organisationen. Vi var nogle dumme svin, der ikke alene havde lavet vådeskud på aktion, vi var også gået tilbage, hvilket var strengt forbudt. Vi gav lidt igen. Vi havde da fået sprængt noget. Ingeniøren kom med en rapport om, at virksomheden var sat ud af spillet i mange måneder, hvilket nok var lidt overdrevet, men så kom vi med to dejlige jern, og så var der spøgen med køllerne. Til sidst gav Jens og KK sig, og vi fik lov til at blive, men kun på prøve.

Den skrappe gruppe forsvandt. Den fik vel kolde fødder på en eller anden måde. Det var jo sådan, at det kun var

meget få, der i efteråret 1943 var indstillet på at gå i illegalitet. Man arbejdede på den måde, at man gik og rodede med noget samtidig med, at man opretholdt sin legale tilværelse. Man lavede to, tre eller måske fire aktioner, men så havde man snakket lidt over sig, og man følte, at nu blev det for hedt, og så tog man over Sundet. At blive i byen, at gå under jorden, følte svært hos os. Jeg vil tro, at tallet her i efteråret var under ti fuldtids illegale. Men måske var der ved at komme en anden indstilling. Det hængte muligvis sammen med, at det var folk med en anden baggrund, der nu begyndte at præge arbejdet. Hvor det tidligere var skoleelever og studenter, der havde taget fat, var det nu maskinlærlinge og smededrenge, der rykkede frem. Vi var mere hårdkogte, og vi havde et veldefineret kampmål. Vi så, hvordan den tyske industriproduktion steg. Vi var selv med til at lave de modbydelige ting, der skulle skære maven op på englænderne eller halsen over på russerne. Vi var indstillet på, at hele dette lede system skulle ned med nakken. Og det nu. At lunte rundt i en svensk skov var ikke en mulighed for os.

STRATEGI I SABOTAGEKRIG

Man kan jo ikke vade rundt i parker altid, så efterhånden opbyggede vi et helt system af tilholdssteder, hvor familier og ældre kammerater måtte træde til og give husly. Det væsentlige ved disse steder, at vi her kunne få lidt fred og ro og frem for alt få talt ud. Få trukket de større linjer i kampen op. Vi værnede meget om disse oaser, og jeg ved ikke af, at et sådant sted blev blæst op på grund af os.

Et af stederne kaldte vi 'Olga'. Det var hos en stud.jur. (Bjarne Høj) og to medicinere, der delte en stuelejlighed på Dronning Olgas Vej. Dette mødested var opstået gennem kontakter, jeg havde fra min tid som spejder, og her holdt også min gamle patruljefører Preben Hagelin til. Han havde været kornet og var nu med i en gruppe fra Holger Danske.

I byen opererede på dette tidspunkt tre organisationer, der alle gav sig i lag med sabotage. Der var Kaninerne, Holger Danske og så os. Kaninerne var de engelske faldskærmsfolk og deres hjælpere. Kaninerne havde lavet noget, men nu var de på vej ud. De havde ikke meget begreb om industrisabotage, så der blev grinet godt af deres aktioner. Holger Danske lavede mange fine ting, men indimellem også sære. De 'saluterede', fordi en prinsesse var blevet født, og brugte en masse godt stof til at lave Ørstedsparken om til en schweizerost. De besatte biografer for at vise et billede af Hitler med en flue på næsen, og de sprængte Forum. Sådanne aktioner var vi ikke så meget for. Vi havde sat os det mål at smadre og ødelægge al tysk industri i København, og så var vi højrøvede nok til at synes, at alt det andet var primitivt. Vi tog nok fejl. Disse ting havde en stor

propagandavirkning, men den forstod vi ikke rigtig. Vi var stort set ligeglade med, hvad folk gik og tænkte på, når bare de ikke gik i vejen.

Der var forskellige typer af aktioner, en af dem var stikkerlikvideringerne. Forræderi eller stikkeri er kolossalt farligt for illegalt arbejde. Mange af de kammerater, der faldt, blev dræbt, fordi en stikker sladrede til tyskerne. Vi havde ikke vore egne fængsler, og vi kunne ikke sende stikkerne til Sverige, fordi vi vidste, at tyskerne havde en masse efterretning derovre. Vi havde ikke andre reelle muligheder end at begå mord, men det er klart, at en sådan handling giver mange moralske konflikter.

Det var vanskeligt. At have våben med på aktion og være rede til at bruge dem mod de folk, der forsvarer det tyske krigslort, er én ting. At lægge sig i baghold og plukke en fyr er noget helt andet. Hvis du kender stikkeren og ved, at han i morgen vil 'blæse' en masse op, er sagen klar nok, men så enkelt var det jo langt fra altid. Man ved sjældent, at en mand er stikker, før han har været på Dagmarhus, og så er det som regel for sent. Når først han har blæst noget op, er han færdig med at arbejde i gruppen, og motivet til mordet bliver ikke at eliminere en sikkerhedsrisiko, men hævn; et motiv som måske i en kampsituation kan føles rimeligt, men som medfører både kynisme og forræelse. En moralsk udhuling af grupperne, der gør udførelsen af det egentlige kampjob til en biting, og som derfor let bliver lavet dårligere. På den anden side afskrækker en tidlig død vel tit en fyr fra at gå til Gestapo. Vi må ikke glemme, at stikkeren, hvad grund han end havde til sit forræderi, gik til det med åbne øjne. Stikkeren var altid klar over risikoen, når han gik i gang med at melde folk. Stikkeren var aldrig i tvivl om, hvad der let kunne ske. Den forskel i stil, der var mellem de forskellige organisationer, kom også frem ved likvidationerne. Vi foretog dem. Vi gik ind for nødvendigheden